

Изази уторком, четвртом и суботом.

ПРЕДПЛАТА: за Краљевину СХС месечно Д 15; тримесечно Д 40; за Италију месечно лира 6; поједини број 30 центева. Огласи по ценику. Поједини број Д 1-50.

ДАЛМАТИНСКИ РАДИКАЛ

Поштарина плаћена у готову.

Идаје: Окружни Одбор Народне Радикалне Странке у Шибенику.
Одговорни уредник: Шпиро Такећ.
Телефон број 60.
Штампа: Нова Штампариа - Шибеник.

Година II.

ШИБЕНИК, субота 3. марта 1923.

Број 58.

ВИРАЌИМА.

Указом Нјеговог Величанства Краља од 21. децембра позвани сте да 18. марта о. г. предате свој глас и изаберете народне посланике за скупштинску периоду 1923., 1924., 1925. и 1926. године. Тим гласањем имаћете да каžete одобрвате ли рад мој и мојих другова из крила народне радикалне странке Срба, Хрвата и Словенаца у Скупштини изабраној 28. новембра 1920. г. као и у владима које су по поверењу Круне и Скупштине биле од тога времена на управи земље. У том нашем раду најглавније беће израда и доношење основнога закона за нашу државу. То је урађено заједнички, у коалицији радикалне и још три странке у скупштини и влади. Док-није, после загребачкога конгреса, настало је у крилу коалиције размимилажење у погледу ђувања станаја створеног тим Уставом и извођења закона који су потicali из самог Устава, и то је довело до кризе, из које је изашао садашњи кабинет. Нјегов је први задатак позвати Вас да се изјасните на првом месту о том главном питању па и о другим питањима наше државне политике, те се зато и обраћамо овим прогласом свима бирачима, свему народу српском, хрватском и словеначком.

Кад смо ја и моји другови, са осталим нашим сарадницима, радили на ослободјењу и уједињењу нашега народа, нама су пред очима лебделе и подстicale нас да истрајемо миле и дичне успомене из старе прошлости наше. То беху успомене независности националних држава старих српских и хрватских краљева и careва, под чијим о-крилјем никоше, те се и данас поносито беде, то-лики мрамори и други споменици njihове високе културе, који сведоче да нисмо заостajали за другим ондашњим напредним народима. Али су нам те успомене и та прошлост казивале и ову знамениту поуку: изгубили смо ону независност и слободу ји постали вековно робље, јер се нисмо били узвисили до свести о својем јединству, о неопходности једне, свима заједничке, снажне и велике државе, која нам је једина могла и која и сада једина може зајмичити и обезбедити независност, снагу, напредак, благоданост и славу народну.

Зато смо ја и моји другови за време целог светског рата говорили, како бесмртним ратницима српске војске тако и свима српским синовима који онда гинуше и страдаше: да се боримо за ослободјење и уједињење целог нашег једног и јединственог народа, једне и недељиве отаџбине од Алпа до Балкана и од мора до Мориса. И само су зато онлике небројене и неописане жртве поднесене онома волно и сјајно, што се таки велики идеал имао пред очима и што смо га свуда проглашавали стално, поједнако и сложно са оним представницима Хрвата и Словенаца који су онда изван завијања са нама радили. А не сме се заборавити да је тако проstrани, потпуни политички програм заштевао и много веће жртве. Баš зато што је био тако проstrан, морала се водити не само она крвава, неравна и често очајна борба са силним ратним непријатељима, него упоредо с тим и пазиљива али дуга и неуморна акција у крилу самих наших пријатеља и савезника. Поред осталог имао се у нашу корист измичити и обеснажити један позитиван међународни уговор, онај који је био потписан у Лондону међу великим силама Споразума, па се с тешком муком и с новим skupим ратним и другим жртвама једва успело да се и ово постигне. Јер ми смо свој програм нашег јединственог народа и потребу да се сви ујединимо у једну државу износили и пред моћне савезнике и њих задобивали да се залажу и за нас као и за своје идеале, те су и они пролевали крв својих синова за таку нашу победу.

Захваљујући мудром, лојалном и храбром Краљу Петру Великом и витешtvу Нјеговог Сина и Наследника, Нјеговог Величанства Краља Александра, наша су настојања с Божијим благословом успела да храбра дела српске Краљевске војске и српско-хрватско-словеначких добровољца буду оventана заслуженим успехом: осло-

богјене и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну независну државу остварено је. Наша је Краљевина призната и од пријатеља и од јучерашњих непријатеља, као угледан члан светске међународне заједнице.

Али тај велики успех, та у целој нашој историји нејевнига срећа, не сме нас ни часа занети па да не видимо и опасности које нам могу запретити, ако не будемо pazили и од њих се обезбедили. Неки непријатељи, и ако побегени, неки такмаци, и ако сузбјени, нису се још помирили са својим поразима и неuspесима. Има међу њима оних који санјају о štети нашој, па чак и о новом команданту и поробљавању наше до-мовине. Исто тако остало је унутре, у самој земљи прогајшњих противника наше народне независности и уједињења. Међу овима има свакако људи који су се примирли са створеним стањем, па већ не мисле о злу; али има и таких који још не полажу оруђе или мирју само привидно ли привремено. Нама је дужност мислити и на ове унутра и на оне spolја и старати се да нам наша држава буде снажна и моћна Краљевина. Така нам је држава потребна за успешну одбрану од сваког покушаја са стране непријатеља њене целокупности и безбедности. Тoga ради морамо бити тако организован, да смо увек готови да као један човек најбрже и најодлучније устанемо и истрајемо у такој одбрани. А тако исто потребна нам јо снажна народна држава и за вршење њених културних и друштвених задатака. Свест о потреби такe државне организације руководила нас је, кад смо Устав радили, те смо се старали — и мислимо да смо у томе успели — да са том потребом измиримо и оправдане обзире према потребама савременог слободномног живота. А исто смо се тако старали да са тим доведемо у склад ону што може бити оправдано у заhtевима хоји траже да се појединим деловима земља и народа пружи могућност да у установама помесних самоуправних јединица развијају своје посебне енергије и да у свом кругу могу ђувати оно што се у њих, као плод njihова досадашњег историјског живота, затекло доброга, крeпкога и здравогa.

Познато је да се један део представника неких оgranака нашега народнога стабла приликом претреса и решавања уставних питања није слагао с нашим наћелима и обзирима: да су неки друкчије од нас shватили облике државнога и народнога јединства, а неки порicali само јединство и заhtевали да своју отаџбину поцепам на више за-себних држава, које би међу собом биле једва повезане slabим савезничким vezama, а по неким, све skupa представљале само »међународно признат оквир«. Да на то пристанемо нама није допуштало наше дубоко уверење о основаности начела, која смо истакли и branili, а тако и поуке које смо стекли из историјске прошлости, као и осећање дужности да се не огреšимо неким врстом издајства према онима који своје главе дадоше за мисao јединствене народне и државне целине.

Наше побуде и обзир на првенствено велике интересе државе безбедности нису hteli правило оцити представници противнога мишљења, ни за време решавања Устава, ни, после, пошто је усвојени и проглашени Устав stupio на снагу. Неки од њих и не признају овај основни закон наше, као и сваке друге, земље и траже да се он промени. Они нису hteli и неће да саћекaju да уставне одредбе најпре на делу покажу своје добре или какве рђаве стране, ако и ових има. Можда су нестрпљиви и зато што се боје да би се иначе ceo народ брзо навикао и уверио да Устав са својим propisима најбоље одговара потребама нашега сланаја и времена па би га свесрдно при-глаго и стао braniti. У својој нестрпљивости сви они на бућан, често и недопуштен, начин iskazuју своје незадовољство.

Ту су најпре они исти који, као и пре Виђована 1921. године, неће да ђују никакo, илi гoтoво никакo, нити за наше начелне разлоге и обзире

нити за shvatanje и volju онih делова народа који су задовољни постигнутим уставним решењем.

Тим узнемиреним и usplahirenim незадовољницима почеме од некога времена нагинати и неки од онih политичара који су, као год и ми, у Уставотворној Скупштини сложно са нама радили на оваком уставном решењу, илi иначе делили с нама наше погледе.

Ово njihovo скретање и колебање може имати и других узрока и побуда, али је нама јасно да је једним делом изазвано uticajem неких политичара који за време ратних искушења, нарочито док су живели по иностранству, usled своје малодушности нису verovalи у овако пуну победу наше националне misли, те су се задовољјавали друкчијим решењима нашег народног и државног питања. Сад су njihове прегајше тежње и заблуде наше некег додирa са акцијом онih политичара хрватских и словеначких који нису задовољни усвојеним државним Уставом.

Питање о задовољству или незадовољству са уставним стањем и државним sklopom наше Краљевине, већ је по сили мере наше раније историјске судбине теško, нежно и осетљиво. Зато ми жалимо што се оно још више отежава и запличе меањанем и ошоњанем других, њему тугићих елемената. Уставно ureђење сваке земље тако је значајно, да се њему и односима sloјева илi делова народних према њему мора poklanjати велика pazња и prilазити му iskрено и без sitnih илi нећистих ciljeva. Така се питања имају проучавати и raspravљати лојално, smotрено и озбиљно. Neozбиљно решавање уставних односа може имати и теških posledica, које се не могу лако предвидети, па ми не смемо primitи odgovornost за lakomisлено otvaranje такe кризе.

То ипак не значи да ми не ценимо значај жалоба и жеља оне браће која су незадовољна наченом како наш државни Устав решава питање унашњег sklopa наше гeмље. Не само то, него ми дубоко жалимо што тога незадовољства има и што место њега не влада најлепша слога међу свом браћом. Али баš зато што уставно питање високо ценимо, ми хоћемо да се Устав најпре лојално uvede у живот па да се саћека и види како ће се на делу pokazати и државне и самоуправне власти и установе које он предвиђа, и какве ће posledice doneti њихово функционисање. Кад се то у истини буде vidело, уверени смо дубоко да ће и многи од садашњих незадовољника увидети да су били на кривом путу или најблаже, да су у својим nepoљовљним ocenama много preterivalи.

Али ако се противно нашем ошеќивању, тада у примени ипак покаже да би doista Устав у ђе-мугод требало менјати, то јест да неке његове одредбе треба заменити другим, а да те измене не би сметале ђувању и одбрани безбедности и целокупности Краљевине и да ће тим завладати жељени мир и слога свих главних делова народа, — онда ћемо и ми радили да се приступи таким, у напред такo precizираним, изменама.

Председник овога кабинета казao је још 12. маја 1921. године на завршетку начелног претреса о предложеном Уставу у Скупштини: »Gospodo, ја вам skрећем pazњу на то, да уставни нису већити, да се они стварaju према потребама народа и према времену...« Па објаснивши како нама садашње време потребе, домаће и међународне природе, заповедају да имамo компактно државну творевину, ponovio је: »Ја, као што реkoh у почетку, smатрам да овај Устав није један идеалан устав, јер кад би било идеалних устава, они би се насљегивали илi трајали већито. Уставни морају да се праве према потреби, према напредку самога народа.« А за сам предлог Устава, какви је са пристанком vладиним био utврђен у великом скупштинском одбору, рекао је у истој прилици: »Ако у овом Уставу има штогод што би сметало народном напредку и разvitку, илi чак и одбрани наше земље, ми смо, gospodo, ту, да поправљамo.«

Па смо тако у Скупштини doista и радили, док све његове propise нисмо коначно utврдили и затим га усвојили у целини 28. јуна протшле године. Од тога времена неки dogајaj,

u zemlji, a osobito neki dogadjaji i pojave koje se dogodile u megnarodnom životu, neki bliže a neki dalje od nas, uverili su nas i uveravaju nas svaki dan da smo na dobrom putu; i zato smo rešeni da u smislu svega što smo do danas rekli čuvamo Ustav i izvodimo njega i njegove odredbe. Onako isto kako smo nepokolebivo, kroz sva ratna iskušenja, ostali verni misli narodnog i teritorijalnog jedinstva, tako ćemo smatrati da nam je dužnost tu tekovinu istrajno čuvati i na ovom polju. Toga radi nastavice smo izradu i donošenje zakona koje predviđaju sam Ustav a koji do sad nisu još mogli biti svršeni, uvodićemo u život propise tih i ranijih zakona koji iz Ustava proističu a ujedno izjednačiti dosadašnje tako različito zakonodavstvo koje je još u snazi po raznim delovima Kraljevine. Suvišno je istaći koliko to stanje utiče rgjavo na funkcionisanje našeg upravnog aparata i koliko sprečava da se pokažu i poznađu na narodnom životu posledice oslobodjenja i ujedinjenja.

Ovim će se izjednačivanjem zakona u isto vreme raditi i na velikom delu ujedinjenja zemlje i njenog stanovništva. A tom će u koliko bude potrebno, težiti smotreno i sav ostali naš rad. Mi ćemo ujednačivati i ujedinjavati ono što može, bez štete za celinu, služiti posebnom dobru i zadovoljstvu pojedinih oblasti i naroda u njima.

Da možemo bez smetnje i brige raditi na postizavanju toga i drugih ciljeva, nama je neophodno potrebni mir sa našim susedima i drugim državama po svetu. Zato ćemo, ostajući verni našim dosadanjim dragocimim prijateljstvima i savezima i ugovornim obavezama koje iz njih proističu, lojalno poštovati pravo i legitimne interese ostalih članova megnarodne zajednice. Tom našom politikom mi najbolje odgovaramo dubokoj potrebi celog našega naroda. On je više nego i jedan drugi željani mira, pored ostaloga i zato što je u ovome ratu on najteže postradao, kao što su nam priznali i prijatelji i neprijatelji.

Ali ako hoćemo da taj žugjeni mir očuvamo, mi moramo svakome zlomisleniku oduzeti i pomisao da bi smeo i mogao nekažnjeno u čemu god povrediti prava koja su nam stečena ratom i obezbedjena ugovorima o miru, a na prvom mestu pomisao o povredi celokupnosti naše Kraljevine. Zato ćemo ostati verni tradicijama dosadašnjeg radikalne politike i starati se da nam vojska uvek bude spremna i jaka, da njeni oficiri, podoficiri i vojnici budu zbrinuti u svojim materijalnim i drugim ličnim potrebama, te da sačuavaju neokrnjene svoje slavne borbene osobine i budu uvek gotovi odavati se veselo na poziv svojeg Kralja i Otadžbine. Uvereni smo da će nam taka vojska najbolje obezbediti stabilan i nepomućen mir na svima našim državnim granicama.

Isto ćemo se tako starati da mir i tišina ne budu poremećeni ni u zemlji, da budu suzbijeni i poslednji ostaci lične i imovne nesigurnosti koja, kao posledica i izraz strahota ratnih i trzavica posle rata, još traje po nekim delovima zemlje.

Nastlanjajući se i u ovome kao i u svemu drugome na zaključke radikalnih zemaljskih konferenkiya od 1920. i 1921. godine, binućemo se najozbiljnije o narodnom zdravlju, i nastavice ćemo rad na obnavljanju privrednoga blagostanja koje je u ratu porušeno u koliko ga je bilo u nekim pokrajinama, i na podizanju onih prostranih oblasti naše države koje su u tom pogledu bile mnogo zaostale. Cela naša Otadžbina bila je stotinama godina ili tavnica ili razbojište velikih imperija ili poprište našeg oslobodilačkog vojevanja, tako da svuda imamo svi, i pojedinci i državne i samoupravne vlasti, neoblično mnogo raditi da podignemo svoju zemlju, i u njoj sve posebne krajeve, do visine na kojoj su drugi evropski narodi srećnije dosadašnje istorijske sudbine.

Rad će nam na tome biti olakšan što je naša domovina bogata obilatim i vcomaraznovrnim prirodnom blagom kao malo koja druga zemlja u svetu. Ali to blago još stoji, s malim izuzecima, ali nikako neupotrebljeno ili neprerajeno, sirovo. Potrebno je upotrebiti ga i preraditi, i tako mu dati veću vrednost i cenu. Zato ćemo s najvećom energijom raditi na popravi, unapređenju i razviku našega saobraćaja, težeci da od nekoliko različitih saobraćajnih sistema, koji su radi raznih tugjih ciljeva bili otvoreni u većini delova naše zemlje, izradimo jedinstven saobraćajni sistem koji će služiti razviku blagostanja i svestranom dobru naše države i naroda. S istim ćemo zadatkom zaštićivati i pomagati i

podsticati sve oblike nacionalne radnosti: ratarstvo, stočarstvo, ribarstvo, rudarstvo, trgovinu, zanate (obrt) i industriju, a od ove ponajpre onu koja preragjuje proizvode našeg ratarstva i stočarstva i koja tim unaprejuje samu seosku privredu, taj tvrdi temelj celog našeg ekonomskog života.

Napredak seoske privrede i blagostanje seoskoga privrednika biće stalna briga naša. Narodna radikalna stranka Srba, Hrvata i Slovenaca ponikla je u Srbiji pre skoro pola stoleća kao izraz potreba i prilika u kojima je onda živeo srpski seljak, zanemaren i potisnut. Po takom svom poreklu, radikalna je stranka uvek najbolje imala smisla i srca za nevolje i potrebe najsišnih krugova nerodnih i ujedno bila najverniji i najizrazitiji tumač njihovih pogleda i ideala na polju društvenom, političkom i nacionalnom. Usled toga ona je najbolje umela steći i kroz više od četrdeset godina očuvati narodno poverenje i naci odziva kadgod mu se obračala za potporu i za saradnju. Uvereni smo da će ona takav odziv naci i sada ne samo u Srbiji nego i po ostalim oblastima naše Otadžbine, kako u onima gde joj se narod tako isto lpeo odazvao na prošlim izborima, tako i u onim gde toga odziva nije bilo do sada. Snažna po tom poverenju, ona će se odužiti radeći na svestranom napretku kako seljaka, tako i ostalih redova i celine naroda.

Prema tome nastavice ćemo izvogjenje agrarne reforme, te da dobiju svoju zemlju oni zemljoradnici koji je sada još nemaju a zaslužuju je, i ujedno ćemo se starati da ispravimo ono što se, zbog hitnje ili drugih još manje pohvalnih razloga, pogrešilo u dosadašnjem radu na štetu pravnoga poretka i intenzivnosti proizvodnje u državi.

Isto tako staraćemo se da budu ispunjena, u koliko već nisu, obećanja koja je u kritično vreme svetskog ratovanja srpska vlada dala dobrovoljcima koji pomogohu da se do kraja izdriži i uspehom izvede oslobodilačka borba; kao što ćemo se starati da se, u potrebnoj meri, ispunje opravdane želje i tražnje siromašnih invalida i porodica koje su žrtve prošlih ratnih strahota.

Uopšte staraćemo se o slabima, tako da svaki član ove naše narodne zajednice stalno oseća da živi u svojoj rojnoj državi kojoj nije tugja nevolja nijednog njenog deteta. Ali čemo u isto vreme u interesu opšteg razvika dati maha privatnoj inicijativi na društvenom i privrednom polju više nego što se davalo za ove četiri godine.

A kao god na tim poljima, moramo raditi mnogo i na podizanju prosvete narodne, paćeci pri tome da našoj državi sačuvamo njene nacionalne osnove, srpske, hrvatske i slovenačke. Na tim osnovama ima se pažljivo pripremiti izrada jedinstvene, svima narodnim delovima zajedničke nacionalne kulture.

Čuvajući na taj način svoje osobine, mi ćemo onim našim građanima koji nisu naše krvi i jezika poštovati njihovu nacionalnu individualnost. Uživajući sva politička prava kao i sami Srbi, Hrvati i Slovenci, oni će moći računati ne samo na slobodu pri negovanju svoje narodnosti nego i na državnu zaštitu i pomoć u tome svome staranju.

U nizu ostalih mera za podizanje prosvete mi ćemo lećiti nastavu od površnosti i rasplnlosti koje su je ozbiljno zahvatile. Već je nastala peta godina od kad je prestala pucati puška, i u pravu smo tražiti od škola i ostalih prosvetnih zavoda barem onoliko stvarnih rezultata koliko su davali pre rata.

Svima priznatim veroispevestima ukazivati ćemo jednaku zaštitu kakvu Ustav predviđa, i pomaganjem njihovih ustanova i službenika omogućiti im vršenje njihovih zadataka kod svojih vernika. A očekujemo da će i svi predstavnici veroispevesti shvatiti svoje dužnosti prema državi i njenim osnovnim interesima.

Podstićemo snaženje morala u stanovništvu i suzbijati razbuktale misle nagone koji se još vide manje ili više po svim slovejima društvenim. U tom smislu gonicećemo kako pokušaje podmićivanja državnih službenika, tako i činovnike koji podlegnu takom iskušenju ili ga i sami izazivaju. Zakon o činovnicima biće jedan od prvih zakonodavnih poslova nove Skupštine. Njemu je cilj da stećemo čestito, spremno, predano poslu i što obezbedjenje činovništvo. Ovome će biti zadatak da uspešno doprinese da naša država i po sastavu svoga službeničkoga kadra bude istinska moderna država.

Po osnovnim načelima radikalne stranke uprava naša ne sme biti birokratska a najmanje policijska, nego narodna, demokratska. Zato će

biti naš zadatak raditi da se u smislu ustavnih odredaba mnoge grane uprave postupno prenose sa državnih organa i ustanova na sam narod i njegove samoupravne ustanove u slobodnoj opštini, srezu i okrugu. Usled toga prenosa i usled opšteg slobodnoug narodnog pravca i vladavine postaće nepotrebne mnoge dosadašnje državne ustanove koje su s jedne strane skupe a s druge strane sputavaju narodnu slobodu i lične i pomesne energije, pa će se oni moći postupno, ali ipak za kratko vreme ukiniti.

Samim tim znatno će se smanjiti preveliki broj državnih činovnika i drugih službenika; a po onim ustanovama i nadležnostima koja i posle budu zadržana smanjićemo suvišno činovništvo i svoditi ga na pravu meru, od prilike na onu pre ratova.

Tim će se uštećiti vrlo znatne sume državnoga novca; a mi moramo, i mi smo rešeni, štedeti najpažljivije svaku državnu paru. Finansijska ćemo posvetiti naročitu brigu, jer to je od svih akutnih državnih i narodnih pitanja ono koje zahteva najhitnije rešenje. U tome pravcu mi smo namerni uklanjati smetnje koje su usled pogreška doskorašnje finansijske politike štetele razvijanje narodne privrede. Potpomažući smišljenom privrednom politikom jaćanje zemaljske proizvodnje i olakšavajući njen izvoz n svetska tržišta povećaćemo našu privrednu snagu, i tim će biti pojaćani sami izvori naših državnih prihoda. Služba za prikupljanje tih prihoda moraće biti bolje organizovana; poreski reformi, koju ćemo izneti pred zakonodavno telo, biće zadatak da prihode pojaća raspoređujući državne tete pravde i ravnomernije, prema imućnosti i prihodu svakoga pojedinca, i izjednaćavajući dosadašnje tako raznolike poreske sisteme po raznim delovima Kraljevine. Ovo stanje ne samo što je bilo štetno kako za državne finansijske tako i za mnoge obaveznike, nego je bilo nepravedno i proizvodilo je utisak da država ne uzima jednako od svih građana već da jedne ljude i jedne pokrajine privilećuje na štetu drugih. Podižući veru u pravednost države, podižaćemo veru u njenu snagu, posebice u njenu finansijsku moć. Pažljivo ćemo negovati kredit državnih naših finansijski, ispunjavajući najtaćnije sve primljene obaveze nećvane prirode kako u zemlji tako i u inostranstvu, i brićljivo ćemo izbegavati nova zaduživanja kod Narodne Banke, izdavanjem novih novćanica. Očekujemo da će plodovi toga rada biti onako isto pouzdani, povoljni i brzi, kao što su bili i za ranijih radikalnih vlada, kad smo mogli postići da izbor ličnosti i pravac rada u Ministarstvu Finansijski odgovaraju našim pogledima na tu granu državnoga života. Duboko smo uvereni da će nam taj rad uskoro doneti uspostavljenju budžetsku ravnotežu i sregjene i izlećene državne finansijske.

Mi smo potpuno svesni težine obaveza koje ovim proglasom primamo pred javnošću; ali smo od početka navikli dobro promeriti reći koje su upućivali narodu, uvek pomišljajući mogu li se naša obećanja ili ostvariti ili ne mogu. Kao smo u našim ranijim programima predvićivali podmićenja velikih potreba i ostvarenja velikih želja, pa i samih snova, narodnih, često se dećavalo da su mnogi, koji bi inaće pošli sa nama, mećšali naše programe sa praznim i obmanljivim demagogisanjem nekih drugih politićara. Zato su nas taki biraći doćekivali neopravdanim ali ipak razumljivim nepoverenjem. Megutim danas, posle svega što smo s uspehom posvršavali, smemo reći da naša prošlost dovoljno pred svakim svedoci u korist naše iskrenosti i da ujedno dokazuje da smo mi dorasli ostvariti ono što mislimo i govorimo.

Mi sad pozivamo narod da nas ovlasti voditi zemlju putem koji smo obelećili i ćuvati da se velika tekovina našeg kolena — sloboda, nezavisnost i jedinstvo državno — ne ošteće i ne uporaste. Mnogi naši ljudi još ne znaju i ne osećaju koliko je golcma ova tekovina. Ona je najćvća u celoj našoj dosadnjoj istoriji. S njom se ne mogu meriti ni najsjajnije tekovine naših predaka pod Nemanjićima, Kotromanićima i Držislavićima.

Mi smo sada naznaćili koji su načini da se ovo saćuva, razvije i unapredi. Ja u ime toga ćuvanja i unapređenja pozivam narod da se okupi oko ovoga programa; pozivam kako radikale tako i ostale biraće Srbe, Hrvate i Slovence i sve druge gragjane, sinove ove prelepe i Bogom blagoslovene zemlje — da svi skupa, kao dobri gragjani, svesno i pravno presude o svojoj i njenoj budućnosti.

U Beogradu, 25. februara 1923.

Nikola P. Pašić.

Наши се редови збијају.

Што се више примиче 18. марта, дан кад ће народ слободном вољом да одлучи кому ће повјерити судбину народа и Домовине, све противничке појаве, баве се радикалном странком и доносе тенденциозне изјавиштаје. Али уза сав труд те штампе, да докаже како у редовима народне радикалне странке влада неадовољство и немо пригушено непријатељство, то ипак измјеша редака избија јасно, да се и та штампа као и сви противници боје народне радикалне странке. Боје се зато што они не воле једну јаку странку са одређеним и јасним циљем, боје се зато што они не желе, да се у нашој држави уведу ред, мир, благостање и задовољство. Они су пријатељи нереда и дезорганизације, па зато и устају тако јако против народне радикалне странке. Али њихова настојања остаће празна, јер су чврсти и јаки редови радикалне странке. Народ хоће да у нашој земљи завлада мир и ред, да се поправе прилике, уреди саобраћај и финансије, на поште и праведан начин проведе аграрна реформа, да се помогне свем народу, а у првом реду нашем сељаку, особито оном сиромешном. Уредити нашу државу циљ је радикалне странке, па зато су и њени редови тако јаки.

Изборно кретање.

Давши својој листи име „Листе независног хрватског грађанства“, гг. Трумбић и Дринковић објавили су је, са пуним насловом министара на расположење у Јеринићевом „Хрватском Самобрану“, гдје је једном, без ријечи отпора иначе осјетљивог католичког клера, било написано, да наука католичке цркве не може отворити рајска врата души Краља Петра, јер да у Рају, са своје стране божијег престола, сједи Апостолски Краљ Фрањо I. и Прејасни Надвојвода Фердинанд.

Кад је иза тога, а поред свог хрватског имена листе, сишла из Загреба анатома разјареног Радића на „подлост“ Трумбића и Дринковића, они, не престајући бити министри на расположење, похитали су, да изиђу са јединим прогласом, који завршује са клицањем „хрватској републици“.

Жалећи, да је полиција заплијенила тај проглас, ми морамо забиљежити један успјех г. Трумбића. У свом говору, који је држао на скупуштини у Шибенику, а спомињући свој рад у „Југославенском Одбору“, Трумбић се је жалио, да га Срби никако нису хтјели разумјети. Сад га морају схватити и они Срби, који нису анализирали читати ни записнике на Крфу, ни Женевску декларацију, ни депеше у Америку, ни публикације Томићеве, Ђорђевићеве и Хинковићеве.

Не престајући говорити о превари Дринковићевој и Трумбићевој, многобројне Радићеве присташе у сјеверној Далмацији траже изаза из негодног положаја, у који су довели. Пучка странка, имајући власт праштања тријехова, готова је, да прими изгубљено стадо. Земљорадници су од њекуд сазнали, да ће Радић, у данашњем часу, дати наредбу, да његови присташе гласују за њих. За ове је двије странке овај период изборног времена испуњен надом, да ће се њихов положај поправити.

осеф Холачек.

На 27. фебруара прославио је чехословачки народ 70. рођендан славнога старине, естора чехословачких новинара Јосефа Холачека. Као ријетко ко, Холачек је био ватрени славен. Од своје прве младости заволео је наш народ. Нашу народну пјесму и душу на-

шега народа упознао је год. 1875., кад је пукао прва пушка у Херцеговини и огласила борбу за слободу. Холачек је одма кренуо у Херцеговину и Црну Гору, одакле је слао извјештаје „Народним Листима“, а кад се повратио у Праг издао је три књиге под насловом: „За слободу“ у којима је описао борбу нашега народа „за крат часни и слободу златну“. Послије је преводио много наших народних пјесма на чешки.

Његову седамдесетгодишњицу прославио је и наш народ, а Нј. В. Краљ Александар, одликовао га је орденом Св. Саве I. степена.

Градске вијести.

Евакуација. Јутрос су двије наше ратне лађе одвеле из Шибеника у Пакоштаи и Биоград нашу војску и цивилне власти. Јутрос је коначно започела евакуација треће зоне.

У фонд листа. На дан св. Јована придогом крсе славе у кући нашег одличног пријатеља г. Јове Параноса у Метковићу, сакупљено је у фонд „Дал. Радикала“ 580 динара. Г. Стеван Милин, приликом вјенчања гдце Милене Јавор са г. Савом Омчисус 20 динара. Дароватељима управа најљепше захваљује.

Несрећа на мору. Талијански трабакул „Nuova Sollicita“ тонажа 47, припадност луци млетачкој, доповнио је из Логара, у шибенску луку, да крца умјетни гној. У четвртак је трабакул био накрцат, те је мислио у петак у јутро рано отповати. Али несрећа је хтјела да по ноћи настане експлозија и да трабакул потоне. Сумња се да је експлозија настала ради ватре. Брод је потонуо пред обалом Суфида, а сва четри морнара била су рањена два теже а два лакше, те се налазе у болници. Изгледа да је смрт искључена. Капетан Ђорђо Сарнеца, остао је нетакнут. Сада се настоји брод спасити, али изгледа да ће бити тешко, јер је сва палуба однешена. Брод није био осигуран.

Помоћ инвалидима. Наша данашња влада водећи истинског рачуна о свим народним потребама и свим слојевима народа, није заборавила ни инвалиде, које је овај страшни раз осакатио и усуређио. Министарство финансија је ових дана вотирало за инвалиде помоћ од 5 милијуна динара.

Читуља. У четвртак преминуо је након тешке болести Марко Маштела, ученик III. раз. реал. гим. у 15 година. Уцањеној обитељи наше искрено саучеће у жалости, а покојнику била лака асмља.

Умро је у Задру *Kozimo Nicoletti*. Његово је мртво тијело било јучер доведено у Шибеник и сахрањено у обитељској гробници. Покојник је скоро читаво своју судску каријеру провео у Босни, гдје је пред слом био пепаи-онисан као председник суда. Он је по пореклу и по осјећају био Талијанац, али је дошавши на службу у Босну последије окупације знао бити праведан судија и сачувати своју неаваљност према босанској влади, која је од судија тражила послушност. Показавши се у свему бољи од већине судија Славена и Далматинаца, који су, стојећи у служби босанској влади, мрзили и гонили народ, покојник је оставио у Босни и Херцеговини најљепшу успомену. Вјечна му успомена!

Кажњени лихвари. Наравно не код нас у Шибенику. Како београдске новине доносе хотел „Москва“ кажњена је са 150.000 динара ради дизања цијена. Београђани су са задовољством примили ову вијест. А код нас?

Градска сметишта. Са сметиштима је у Шибенику као и на селу. У сред града, на отвореном, баца се градско смеће. Чуди нас, како то не виде и сами градски оци, па тај смрад не уклоне мало подаље, изван града, као што се то чини повсуда. Сада кад се примичу лепци и топлаци дани, кад се уређује канал у Вруљама, требало би наћи и друго мјесто за сметиште, ако не ради естетике, а оно ради хигијене. За сада оволико.

Мед. Унив. Др. А. Кениг ординару у Хотелу де ла Виле, соба бр. 2, по подне од 12—1 а са господу и од 4—5 а госпође. 1-3

Brzojavne i telefonske vijesti.

Евакуација Сушака.

БЕОГРАД, 3 Др. М. Лагиња, председник савјетодавног одбора наше паритетне комисије, допутовао је јучер у Београд. У већи евакуације Сушака и треће зоне у Далмацији. Др. Нинчић је јучер дуго конференисао с њим и адмиралом Прицом.

СУШАК, 3 Јучер прије подне настала се је у агради котарске области наша и талијанска војна конвенција. Са стране талијанске била су двојица генерала. Закључено је, да данас прије подне има ући наша војска и власти на Сушак. Изабран је нарочити одбор за дочек војске и за праслову ослобођења.

Сједица министарског савјета.

БЕОГРАД, 3 Јучер је одржана сједица министарског савјета. На сједици је било говорено о свему ономе, што је било ријешено на сједици у Двору, под председањем Н. В. Краља, поводом нових преговора с Италијом. Затим су били одобрени кредити министарству здравља за откуп дезинфекционих барака на Сушаку. Министар унутрашњих дјела поднио је извјештај о стању у земљи и реферисао о посљедњем упалу комитских банда у Мацедонији недалеко Штипа. Министру здравља одобрено је на концу кредит за снабдевање лекара у Мартињићци, из којег су Талијани покупили и однијели све.

Русија и Турска.

АНГОРА, 3. Кемал паша у свом говору у народној скупуштини рекао је, да је Турска учествовала своја пријатељства са совјетском Русијом и Афганистаном. Према његовом увјеравању економска сарадња совјетске Русије и Турске, база је његове политике. Сада се воде преговори о склапању трговачких уговора.

Хорти оступа.

БЕЧ, 3. Овлашћени листови дознају из мађарских кругова, да би могла бити истинита вијест, да ће се Хорти захватити на чести гувернера Мађарске. Ово би свакако побољшало спољни положај Мађарске.

Белгија и Њемачка.

БУСЕЉ, 3. Министар иностраних дјела Жаспар изјавио је у сенату, да ће Белгија дотле задржавати своју садашњу политику, док се не постигне сврха окупације Рура. Њемачка мораће да плати што је дужна и да испуни све обавезе.

Из наших крајева.

Племенито дјело дубровачког соколског друштва. Дубровачко соколско друштво одлучило је, да пригодном жупскога слета, који ће се одржати у Дубровнику, свечано пренесе остатке свога брата мученика Васе Милишића, трговца из Дубровника, који је био стрељан на Кривошијама за вријеме рата од крвничке аустријске руке.

Смрт младог новинара. На 24. фебруара преминуо је у Сарајеву од шарлаха, у 28. години живота, Чедомир Боројевић, свршени правник. Као млади правник, пун почета и идеала, ступио је у редакцију „Вечерње Поште“. Интелигентан, окретан и начитан, много је придонио развоју тога листа, који је убрзо постао најраширенији у Босни. Сарађивао је у свим рубрикама, од водника па до градске кронике. Није знао што је то умор и није знао што значи „не може се“. Радио је неуморно. Његови чланци одликовали су се јасношћу, логиком схватања и оптимизмом. Као што је вјеровао у дане роства, прогњен, да ће сванути слобода његовој Босни и цијелом роду, тако је и последије вјеровао, да ће се с временом све уредити и да ће у нашој земљи завладати срећа и благостање. Наша журналистика у њем губи једну врсну силу. Нека му буде лака земља, коју је толико волио, а учвиљеној обитељи, у тешкој боли, наше искрено саучеће. Слава му!

ДРЖАВНО ВРАНСКО ДОБРО КРАЈ БИОГРАДА.

Ивијештавају нас, да је окупаторна управа горе поништила ово наше добро него ли је то учинила маса народа пригодном преврата год. 1918. Сем тога, што су кроз пуне четири године немилосрдно експлоатисали домену — сада, пре одласка, одвокуше све, што одвући моглоше, да некада пребогата домена нагледа права правцата пустош. Доста је навести само то, да су понели с поља сву блићу, першун и до раине земље исекли један део уресне живице трна *strategus rugoscutusa* и ишчупали све стабљике у шумском насаду. Овчарску дашчару демолирали су и даске употребили за паковање покућства. По уговдру, мислимо, малтн би предати нашошти живи и мртви инвентар, али то учинити неће, јер су васколику расподну и теглећу животињу одвели, а такођер до слажне сено, сламу и сву осталу крму.

Господарска штета настала кривњом њихове управе — без живог и мртвог инвентара — по учињеним стручним проциенама, изаша преко два милијона динара. А камо ли равиканих задарских признања и хвала управи!

Свакако би се наведена сума нашој држави имала исплатити е да се омогући нашој управи реорганирати и уредити добро, нечекајући аато дуго времена. Ово би морала имати у виду, при предаји и примању, наша комисија, која не би смела потписивати протоколе ако ли се све штете тачно и јасно не уврсте.

Заиста лепа ли ће успомена остати на окупаторну управу абог њеног деловања!

Наши дописи.

Мешковић, 28. фебруара.

(Радићев гет Др. Вандекар исарбијан у хотел Загребу, давао вечеру у почаст својим друговима који полазе у војску, иза вечере наставило се је пјесвањем патриотских пјесама, нашто је Радићев гет Др. Ј. Вандекар довикнуо: „Пјевајте али нећете за дуго!“ На те ријечи сви су гости и омладина навалили на њега и Мићу Ковачевића, познатог аустријанца, који га је довео овамо у агитацију.

Како им је било они најбоље аанау, сада нска се похвале Стипици како је Неретва сва републиканска.

Наш срески радикални кандидат госп. адвокат Мијо Мартић, одржао је иза тога, леп патриотски говор. Метковчанин.

Нове књиге.

П. П. Његош: Горски Бијенац. Осмо издање са коментаром М. Решетара. (Издање С. Б. Цвијановића, Београд 1923. Цена 20 дин.). Најбоља је препорука за ово класично дело српске књижевности, што је оно са овом препоруком доживело већ 26 рааних издања, и то код нас где се и од најбољих дела тешко распрода једно једино. Својом огромном књижевном вредношћу Горски Бијенац је успео да продре не само у све крајеве и слојеве нашег народа, него је преведен и на девет разних језика; на неке и по два три пута.

Владика Његош увео нас је у велику историју светске литературе и освојио нам тамо једно од завидних места.

Ово је осмо издање са коментаром од г. М. Решетара, професора Универзитета, који је дугом студијом дубоко ушао у смисао Његошевог ремек дела и дао до сад најбољи коментар. Као предговор г. Решетар је дао исцрпну и врло добру монографију о животу и раду песникову.

Издавач г. Цвијановић се је потрудио да издање буде и овог пута што лепше и солидније — и у томе је потпуно успео.

**MLADEN
CRVAK**
krojač
ŠIBENIK
(Obala)

Veliki izbor
Engleskih
i Českikh
stofova
Cene umerene.

JOSIP JADRONJA
ŠIBENIK

Agencija ovlaštena od Ministarstva za Socijalnu Politiku. - Otpremanje putnika u Ameriku sa najbržim parobrodima svijeta.

— ODLAZAK IZ ŠIBENIKA SVAKIH 8 DANA —

PREVOZNA CIJENA:

za Buenos Aires Talijanskih lira 700—

za New-York . . . Dolaru 105—

Za sve daljnje upute kao i za vozne karte obratite se

Agenciji Jadronja - Šibenik.

Jesam li poslao pretplatu?

BANCA DALMATA DI SCONTO D. D.
PODRUŽNICA ŠIBENIK

Prima uloške na knjižice i na tekući račun. - Eskomptira mjernice. - Obavlja sve burzovne naloge te isplate na sva tuzemna mjesta. - Izdaje čekove i kreditna pisma. - Financira trgovačka, obrtna i industrijalna poduzeća. - Obavlja sve štedioničke i bankovne poslove najkulantnije.

Brzobjavni naslov: DALMASCONTO.

21

НОВА ШТАМПАРИЈА
ШИБЕНИК

Штампарија је снабђена свим модерним харалским и латинским писменима, те врским стројевима на електричном погону. — Прва на вараду све авиачке и трговачке тисканице, те остале радња снадјења у графичкој струци. — Складште тискарнице на српске православне цркве и верод знања. — Израда брза и точна.

NOVA ŠTAMPARIJA
ŠIBENIK

Štamparija je snabdjevana svim modernim ciriliskim i latinskim pismenima, te vrstnim strojevima na električni pogon. — Prva na izradu sve aviačne i trgovačke tiskalice, te sve ostale radnje sнадјења у графичкој струци. — Складште тискарнице на српске православне цркве и верод знања. — Израда брза и точна.

Uspješno se oglašuje u „Dalm. Radikalu“